

tem obronny z XVII i XVIII wieku, najcenniejszy w Polsce, można po wykupieniu biletów zwiedzać. Można tu ujrzyć przykłady sztuki różnych europejskich szkół inżynierii wojskowej. Atrakcją twierdzy jest trasa turystyczna, prowadząca częścią kilkukilometrowego labiryntu podziemnych korytarzy. (Podziemne kazamaty można zwiedzać wyłącznie z przewodnikiem). Z bastionów rozciąga się piękny widok na Kotlinę Kłodzką i okoliczne masywy górskie. Ze względów bezpieczeństwa mieszkańców miasta również pod zabudowaniami mieszkalnymi zbudowano rozległe pomieszczenia podziemne, z których niektóre są dziś udostępnione do zwiedzania.

Oprócz wojskowej architektury fortyfikacyjnej zwiedzających zainteresuje między innymi gotycki, barokowo przebudowany kościół pw. Wniebowzięcia NMP, w którym znajduje się nagrobek Arnosza z Pardubic, pierwszego arcybiskupa praskiego. Budowę kościoła rozpoczęto w drugiej połowie XIV wieku przy udziale praskiej pracowni Petra Parléřa, ale zakończono dopiero na początku XVI wieku. Ze względu na długi okres budowy można tu zobaczyć wpływy różnych stylów architektonicznych. Pomimo tego trójnawowy kościół stwarza wrażenie jednolitej całości, bez elementów zakłócających i dzięki swoim walorom architektonicznym i dekoracjom często uważany jest za największy zabytek Kłodzka. Spoczywa tu pierwszy czeski arcybiskup Arnoszt z Pardubic. Dzisiejszy nagrobek Arnosza z Pardubic pochodzi z połowy XIX wieku. Wcześniej gotycki, również najprawdopodobniej z pracowni Petra Parléřa, znajduje się w bocznej nawie kościoła.

Atrakcją turystyczną jest również gotycki most kamienny przez Nysę Kłodzkę, przypominający miniaturę mostu Karola w Pradze.

Stary Wielisław

Wież leży niedaleko Kłodzka. Pochodzi z drugiej połowy XIII wieku i legenda mówi, że tu modlił się św. Wojciech przed wyruszeniem do Polski. 27 grudnia 1428 roku na polach za miejscowością starły się wojska husyckie i śląskie, którym dowodził książę Jan Ziębicki. Husycy zwyciężyli, książę poległ na polu walki, a w miejscu, gdzie rzekomo zginął, zbudowano kapliczkę. Jej obecny kształt pochodzi z XIX wieku. Legenda mówi, choć niczym nie jest to udokumentowane, że wieś wraz z kościołem z 1300 roku została zniszczona. Cudem ponoć uniknęła pożaru gotycka rzeźba Matki Boskiej, a nowo zbudowany kościół stał się centrum kultu maryjnego, który przetrwał do czasów współczesnych.

Stary Wielisław

Bystrzyca Kłodzka

Miasto leżące niedaleko granicy państwa jest jednym z czterech królewskich miast kłodzkich. Bystrzyca Kłodzka powstała w drugiej połowie XIII wieku, udokumentowana jest w 1319 roku. Zachowała się tu duża część fortyfikacji miejskich, bardzo cenna jest tzw. Brama Wodna z umocnionym budynkiem wójtostwa oraz gotycko-renesansowy kościół pw. św. Michała Archanioła z XIII wieku. Na pierwszy rzut oka urzekają zachowane łamane łuki okienne i filary typowe dla gotyku. W kościele poewangelickim na Małym Rynku założono w 1964 roku bardzo interesujące Muzeum Filumenistyczne, nawiązujące do lokalnej tradycji produkcji zapalek. Znajdziemy w nim nie tylko bogate zbiory etykiet i opakowań po zapalkach, ale również zapalniczki, krzesiwa i inne pomoce do rozpalania ognia.

Zalesie, drewniany kościół pw. św. Anny

Zalesie

Niewielka wieś w pobliżu Bystrzycy Kłodzkiej ukrywa cudowny skarb. Mały drewniany kościół pw. św. Anny poświęcony w 1718 roku, ale zbudowany z pewnością już w 1717 roku, na co wskazuje data zapisana w środku kościoła. Wnętrze kościółka robi niesamowite wrażenie. Ponad pięćdziesiąt obrazów ze scenami ze Starego Testamentu i trzy z Nowego, namalowanych przez ludowego malarza, zdobi cały sufit kościoła.

Nowa Bystrzyca

Kilka kilometrów na południe od Zalesia znajduje się kolejny drewniany kościółek. Zabytkowy kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny pochodzi z 1726 roku, ale zbudowany jest w miejscu wcześniejszej kapliczki pochodzącej z 1631 roku.

Gorzanów

Słynna rezydencja gorzanowska – renesansowo-manierystyczny, później w stylu barokowym przebudowany zamek z 1570 roku dziś jest opuszczony i pusty. Większe wrażenie sprawia jednak początkowo gotycki kościół pw. św. Marii Magdaleny z XIV wieku, później całkowicie przebudowany na wczesnobarokowy. Wnętrze kościoła zdobią przepiękne elementy architektoniczne i snycerskie w stylu baroku i rokoka. Osobliwością tej niewielkiej wsi jest łącznie pięciu Janów Nepomucenów (w kościele nawet jeden w pozycji leżącej – rzecz niespotykana). Pozostałych świętych znajdziemy na zboczach Dębowej Góry w pobliżu kaplicy pw. św. Antoniego. Wokół kaplicy rozciąga się piękny widok na całą miejscowość.

Międzygórze

Ważnym zabytkiem miasteczka jest drewniany kościółek pw. św. Józefa z 1740 roku, nieco wyżej stoi kamienny kościół ewangelicki z 1911 roku. Atrakcją dla najmłodszych jest Ogród Bajek, w którym dzieci zobaczą bajkowe postacie wyrzeźbione z drewna, dla dorosłych zaś malownicze tzw. domy „szwajcarskie”. Znaną atrakcją turystyczną jest również niedaleki wodospad Wilczki.

Międzylesie

Ważnym zabytkiem miasta jest zamek (dziś opustoszały i zamknięty), zbudowany w latach 1686-95 w miejscu wcześniejszego

Międzygórze, kościółek pw. św. Józefa

Wambierzyce, Sanktuarium Matki Bożej Wambierzyckiej Królowej Rodzin

grodu, z którego pochodzą elementy obecnej wieży zamkowej. Ciekawe są również dwa zabytkowe drewniane domy z podcieniami, tzw. domy tkaczy, pochodzące z XVIII wieku.

Niedaleko miasta, bezpośrednio przy granicy z Czechami, leży Kamieńczyk, najbardziej na południe położona miejscowość Kotliny Kłodzkiej. Największą atrakcją osady jest jej barokowy drewniany kościółek, najstarszy i architektonicznie najcenniejszy z czterech podobnych znajdujących się na terenie ziemi kłodzkiej. To kościół filialny pw. Michała Archanioła. Zbudowano go w 1710 roku i początkowo pełnił on funkcję kościoła cmentarnego.

To prosty jednonawowy budynek z półkolistym prezbiterium i wieżą zwieńczoną cebulastym dachem. Najcenniejszym elementem ozdobnym jest malowidło z polichromią z 1734 roku, którego autorstwo przypisuje się praskiemu malarzowi Antoniemu Ferdynandowi Veitowi.

Radków

Kolejne z czterech królewskich miast kłodzkich – Radków. Znajduje się w zachodniej części ziemi kłodzkiej na granicy z Czechami (przejście graniczne na ścieżce turystycznej Bożanov - Radków), u podnóża Gór Stołowych, nad rzeką Pośną. Zostało założone prawdopodobnie w czasach Wacława II, prawa miejskie zaś otrzymało w 1418 roku w czasach Wacława IV. Historyczną świetność miasta, zniszczonego w dużym stopniu przez husytów, przypomina na rynku wczesnorenansowy kościół pw. św. Doroty z barokowymi dekoracjami oraz niewielkie pozostałości murów miejskich.

Radków położony jest u podnóża Gór Stołowych

Wambierzyce

Nad niewielką miejscowością leżącą u podnóża Gór Stołowych wznosi się piękne sanktuarium z figurą Matki Boskiej Wambierzyckiej Królowej Rodzin. Jak mówi legenda, na początku XIII wieku w tym miejscu pewien niewidomy człowiek odzyskał wzrok, modląc się do figury Maryi z Dzieciątkiem. W krótkim czasie w miejscu cudu zbudowano niewielki kościół. W 1677 roku właściciel osady Daniel Paschasius von Osterberg postanowił wybudować na swojej ziemi miniaturę Świętego Miasta. Cztery lata później na okolicznych wzgórzach stało już ponad dwadzieścia kaplic i Wambierzyce stały się „dolnośląską Jerozolimą” z okazałą ośmioboczną bazyliką. Droga Krzyżowa ma łącznie 79 stacji. Kapliczki i krzyże Męki Pańskiej tworzące Kalwarię znajdują się na terenie samych Wambierzyc, jak i na okolicznych wzgórzach.

Oprócz sanktuarium pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny można tu zobaczyć największą na terenie ziemi kłodzkiej ruchomą szopkę, zakończoną prawdopodobnie w 1882 roku. Jej autorem jest lokalny zegarmistrz L. Wittig. W ciągu 28 lat wyrzeźbił około 800 figur z lipowego drewna. Większość figurek poruszana jest za pomocą mechanizmu zegarowego skoordynowanego z muzyką.

Nowa Ruda

Miasto powstało prawdopodobnie w XIII wieku. W centrum znajduje się ratusz z drugiej połowy XIX wieku. W pobliżu rynku znajduje się siedziba urzędu miejskiego, który mieści się w obiekcie dawnego zamku z XV wieku. W uzdrowskiej dzielnicy miasta są źródła wód mineralnych. Jedynymi kolejnymi zabytkami na terenie miasta są budowle sakralne liczące około 200 lat oraz

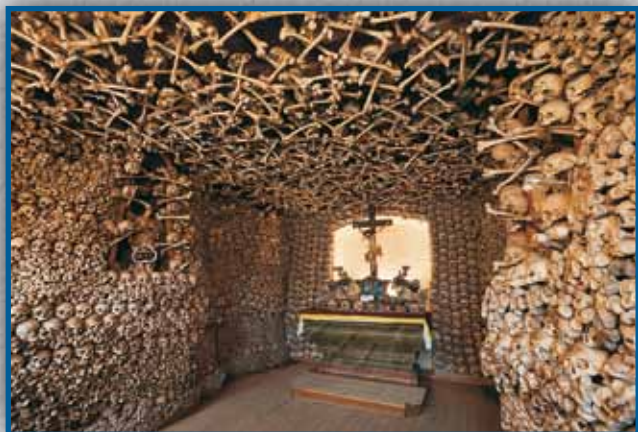

Centrum Nowej Rudy

kopalnia węgla czarnego. Niedaleko centrum znajduje się licznie odwiedzana Góra Świętej Anny z kapliczką i wieżą widokową. Cały układ miasta i kościoła nawiązuje do tradycji architektury pruskiej XIX wieku.

Miasto oddalone jest niespełna 10 km od przejścia granicznego Tłumaczów – Otovice, a więc turyści z Czech mają wyjątkową okazję, aby poznawać piękne okolice Nowej Rudy. W okolicy na uwagę zasługuje w szczególności Bożków, na terenie którego znajduje się zespół zamkowy z parkiem. Dziś w zamku mieści się szkoła.

Przedstawiając Kotlinę Kłodzką, nie można pominąć miejscowości uzdrowskich, stanowiących linię, niczym korale ponawlane na sznurku. Do najbardziej znanych należą Kudowa Zdrój, Duszniki Zdrój, Polanica Zdrój i Łądek Zdrój. Miasta same w sobie kryją wiele historycznych klejnotów, wiele cennych zabytków znajdziemy również w ich okolicy.

Ciermna, Kaplica Czaszek

Kudowa Zdrój – Ciermna

Na północ od centrum uzdrowskiego miasta Kudowa Zdrój, w dzielnicy Ciermna, tuż za granicą leży czeska Malá Čermná, znajdziemy kościół pw. św. Bartłomieja z drugiej połowy XVIII wieku. W jego bezpośrednim sąsiedztwie w 1776 roku zbudowano Kaplicę Czaszek, w której znajdują się szczątki niemal dwudziestu trzech tysięcy osób, ofiar wojny trzydziestoletniej i wojen śląskich, z tego trzy tysiące czaszek znajduje się bezpośrednio w kaplicy, szczątki pozostałych dwudziestu tysięcy osób spoczywają w krypcie pod kaplicą.

Duszniki Zdrój

Uzdrowsko leżące przy starej drodze do Czech szczyci się rzeczywicie dawną tradycją, ponieważ lokalne źródła wód mineralnych wykorzystywano już przed wojną trzydziestoletnią. Przebywało tu wiele wybitnych osobistości, między innymi F. Chopin. Na jego cześć od 1946 roku odbywają się tu słynne festiwale muzyczne. W czasie wędrówki po mieście warto zwiedzić Muzeum Pa-

Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju

piernictwa, mieszczące się w młynie z 1605 roku, aby spróbować własnoręcznego wyrobu papieru.

Łądek Zdrój

Małe, ale z długą tradycją miasteczko uzdrowskie, dawniej jedno z największych uzdrowskich. Jedno z czterech królewskich miast kłodzkich, powstałe na przełomie XIII i XIV wieku, zbudowane na skrzyżowaniu szlaków handlowych. Statut miasta królewskiego otrzymało od Jana Luksemburskiego. Pierwsze wzmianki pochodzą z 1310 i 1325 roku. Niedaleko ówczesnej miejscowości zbudowano zamek Karpenstein (dziś Karpień), którego zadaniem była ochrona szlaku prowadzącego z Kłodzka do Księstwa Nyskiego. Później stał się siedzibą posiadłości o tej samej nazwie.

Samodzielną część miasta, oddzieloną od zabytkowej starówki, stanowi zespół zabudowań uzdrowskich, spośród których największe wrażenie robi zakład przyrodolecznicy Wojciech za-

Łądek Zdrój, rynek

łożony w 1680 roku, chociaż obecny budynek pochodzi z końca XVIII wieku. Na terenie starówki warto obejrzeć most św. Jana Nepomucena z 1725 roku, barokową kaplicę pw. św. Jerzego oraz noworenesansowy ratusz.

Przypomnijmy choć krótko zamek **Karpenstein** (Karpień), który zbudowano do ochrony szlaku na granicy kłodzko-śląskiej. Pierwsza wzmianka pochodzi z 1341 roku, gdy król Jan Luksemburski przekazał go jako lenno rodowi Gloubosów. W 1426 roku podczas najazdu na Śląsk został zdobyty przez husytów, w czasie gdy był w zastawie u właściciela ziemi kłodzkiej Půty z Častolovic. Został odbudowany, ale w 1443 roku, w czasie gdy należał do Hynka Krušiny z Lichtenburka, ponownie został zdobyty i zniszczony przez Ślązaków. Do czasów współczesnych z dwuczęściowego zamku zachowały się pozostałości murów.

Powiat Dzierżoniowski

Pozostałości murów miejskich w Dzierżonowie

wieku, dawny klasztor i kościół augustynów z XIV wieku, klasycystyczny kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP z XVIII wieku, dzieło wybitnego śląskiego architekta K. G. Ladhansa, mury i pozostałości baszt z XIV wieku oraz ciekawe kamienice.

Pieszyce

Gmina znajdująca się 4 km na zachód od Dzierżoniowa. Pierwsza pisemna wzmianka nt. miasta pochodzi z 2. 04. 1258 roku. Główną atrakcją jest zamek zbudowany w latach 1615-17. W XVIII wieku został poddany przebudowie. W czasie 2. wojny światowej zamek stanowił część obozu koncentracyjnego Gross Rosen i wykorzystywano go jako miejsce zakwaterowania kobiet. Zniszczenia wojenne i powojenne doprowadziły zamek do ruiny. W 2000 roku kupił go prywatny właściciel. Ogromnym wysiłkiem restauratorskim i przy dużych nakładach finansowych zamek uratowano. Dziś

Pieszyce, nowo odrestaurowany zamek

Jan Dzierżon

(1811–1906) wybitny pszczelarz i uczynek.

Dzierżon od razu pierwszym odkryciem wpisał się do grona światowej sławy pszczelarzy. Był wówczas bardzo młody, miał 24 lata i działał jako proboszcz w Karłowicach. Na podstawie swych obserwacji i eksperymentów opracował bowiem teorię partenogenezy. Partenogeneza to zjawisko dzieworództwa, odmiana rozmnażania bezpłciowego organizmów żywych. Później udoskonalił konstrukcję uli, umożliwiającą zastąpienie dotychczas stosowanych uli pniowych.

W 1872 roku słynny uniwersytet monachijski przyznał mu tytuł doktora honoris causa.

Dzierżonów

Miasto położone w województwie dolnośląskim w Kotlinie Dzierżoniowskiej u podnóża Gór Stołowych. Dla jego okolic charakterystyczne jest występowanie wielu minerałów, rzadkiej roślinności oraz nierozwiązane zagadki podziemnych obiektów pochodzących z czasów 2. wojny światowej.

Serce miasta stanowi ratusz z XIII wieku, z galerią widokową na wieży oraz odtworzonym średniowiecznym warsztatem młynarskim z 1352 roku. Z dawnego kształtu ratusza zachowała się renesansowa wieża i podcienie. Chlubą miasta są monumentalne kościoły: kościół parafialny pw. św. Jerzego z przełomu XV i XVI

zachwyca nie tylko jego wyposażenie, ale przede wszystkim odnowione freski. Zamek otoczony jest parkiem z pozostałościami murów, których rozmiary wskazują na dawną rangę siedziby. Dominantą miasta są dwa kościoły. Początkowo gotycki kościół pw. św. Jakuba, zbudowany na nowo w 1525 roku, oraz poewangelicki kościół pw. Antoniego z Padwy, zbudowany w stylu nowogotyckim w latach 1871-75.

Bielawa

Miasto położone jest w sąsiedztwie Gór Stołowych. Do najcenniejszych zabytków architektury należy kościół katolicki pw. Boże- go Ciała, Pałac Sandreckich, barokowe kamienice, krzyże pokutne oraz kościół nowogotycki pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Jego budowę zakończono w 1876 roku w miejscu wcześniejszego gotyckiego kościołka. Wieża, licząca 101 m, jest trzecią najwyższą wieżą w Polsce. Pieszyce i Bielawa zapisały się wyraźnie w dziejach Europy w 1844 roku jednym z największych powstań tkaczy.

Nowogotycki kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Bielawie

Piława Górna, Dom Braci Morawskich

Piława Górna

Miasto jest ważne szczególnie dla czeskich i morawskich turystów. Tu bowiem osiedlili się bracia morawscy, potomkowie protestantów uciekających z Czech w latach dwudziestych XVIII wieku. W latach 1744-54 zbudowali tu osadę, w tym kościół, którego pozostałości można tu zobaczyć nawet dziś. Centrum dawnej osady stanowi obecny plac Piastów Śląskich, w pobliżu którego znajduje się zbór braci, Dom Wdów, Dom Wdowców oraz Dom Sióstr, na którym umieszczono płytę przypominającą pobyt braci morawskich na terenie miasta.

Niemcza

Jedno z najstarszych miast w Polsce. Znaleźiska archeologiczne świadczą o stałym osadnictwie w VIII wieku. Pierwsza wzmianka pochodząca z 990 roku jest wątpliwa, ponieważ jest zachowana tylko w późniejszym uzupełnieniu jednego z rękopisów Kroniki Kosmasa. Jako pierwszą pewną informację można traktować notatki Kosmasa z 1093 roku mówiące o tym, że miasto odparło najazd wojska księcia czeskiego Brzetysława II. Prawa miejskie uzyskało w 1282 roku. Najciekawszym zabytkiem jest bez wątpienia kościół pw. św. Wojciecha, który jest po Wrocławiu i Głogowie trzecim w kolejności najstarszym kościołem na Śląsku. Obecna budowla pochodzi z 1612 roku, ale istnieją informacje, że zbudowano ją w miejscu świątyni z 1000 roku, która była poświęcona św. Wojciechowi w związku z przewiezeniem jego szczątków z Gniezna do Pragi w 1039 roku (tak mówi tradycja, nie ma jednak na ten temat dowodów historycznych). Wśród kolejnych cennych zabytków należy wymienić renesansowy zamek z XVI wieku, kościół pw. św. Piotra i Pawła na rynku, kościół pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny z 1865 roku z wieżą o wysokości 60 m oraz pozostałości średniowiecznych umocnień.

Ogólny widok na Niemczę

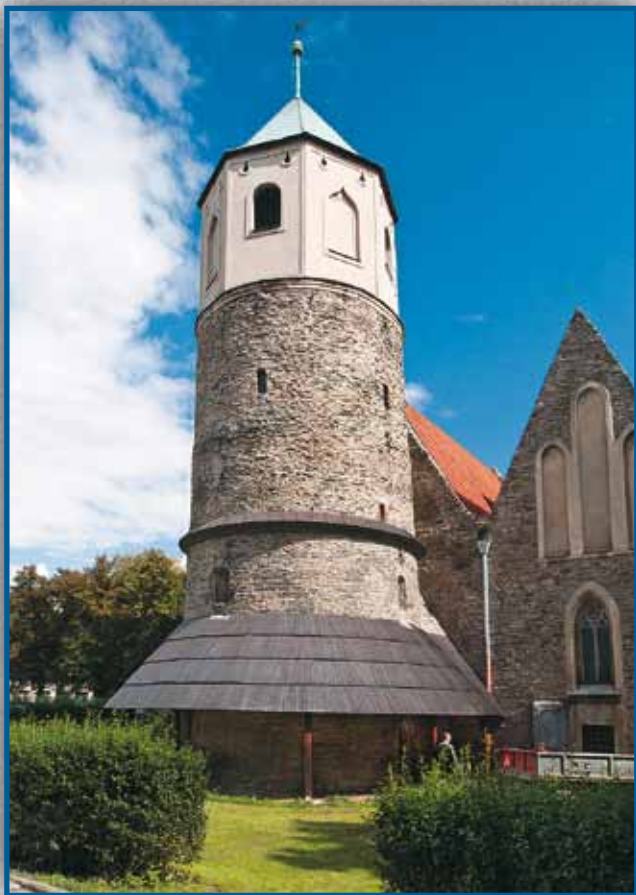
Powiat Strzeliński

Wzgórze Gromnik na terenie Wzgórz Strzelińskich

Strzelin

Miasto Strzelin i ziemia strzelińska znajdują się w południowo-wschodniej części regionu, około 37 km na południe od Wrocławia. Pierwsze wzmianki pochodzą z 1228 roku i 1245 roku. Dnia 30 listopada 1292 roku książę Bolko Świdnicki nadał prawa miejskie osadzie, która powstała na skrzyżowaniu dwóch szlaków handlowych prowadzących z Wrocławia do Kłodzka i z Brzegu do Świdnicy. Tu, w dolinie rzeki Oławy, kupcy zatrzymywali się na

Rotunda św. Gotarda, Strzelin

Paul Ehrlich

(1854 – 1915) – niemiecki chemik i bakteriolog urodzony w Strzelinie.

Przez wiele stuleci przekleństwem ludzi były infekcje. Historia medycyny to długie dzieje walki z nimi. Drugą połowę XIX wieku to okres szczególnie intensywnych badań w tej dziedzinie i w ważny sposób włączył się do nich niemiecki lekarz Paul Ehrlich. W latach 1897 do 1904 Ehrlich badał cechy ludzkiego serum i zachowania antygeny (substancji szkodliwej) i przeciwciała. Badał prawidłowości odporności. W latach 1907 - 1910 ze swoimi współpracownikami szukał substancji, które zwalczałyby infekcje. Po długich poszukiwaniach znaleźli salwarsan, który stał się skutecznym lekarstwem na kiłę (niemal wszystkie jej formy) aż do momentu wynalezienia penicyliny.

Można powiedzieć, że wynalazek Ehrlicha diametralnie zmienił sytuację osób zarażonych kiłą, która do tego momentu była beznadziejna. Ehrlich otrzymał w 1908 roku Nagrodę Nobla za wynalezienie salwarsanu.

Wielu lekarzy i medyków codziennie powtarza takie wyrazy, jak: „odporność”, „przeciwciała”, „antygen”, a większość z nich nawet nie pamięta, że ich autorem jest Paul Ehrlich.

nocleg. Nowo powstała osada handlowo-rzemieślnicza otrzymała swoją nazwę od słowiańskiego wyrazu „strzała”. Ma to dwa wytłumaczenia. Albo mieszkający tu ludzie robili dobre łuki, albo byli dobrymi łucznikami. W każdym razie w średniowiecznym herbie miasta obok św. Michała Archanioła znajduje się strzała otoczona literą S.

Najcenniejszym zabytkiem Strzelina jest rotunda św. Gotarda pochodząca z około 1150 roku, kaplica św. Jerzego oraz kościół pw. Najświętszej Maryi Panny z XIV wieku. Ponadto znajduje się tu kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego z XV wieku oraz pałac książąt brzeskich z XVII wieku.

Przeworno

Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1155 roku, gdy papież Hadrian IV w wydanej bulli wymienia Przeworno (niem. Prieborn) oraz okoliczne wioski jako własność biskupa wrocławskiego. Od XIII wieku należało do różnych rodów rycerskich, w latach 1675-1742 było w posiadaniu Habsburgów będących czeskimi królami. Po przegranej wojnie i zagarnięciu Śląska przez Prusy Przeworno przekazano berlińskiemu szpitalowi „Cherite”, gdzie zasilalo kasę szpitala aż do 1945 roku.

Spośród zabytków należy wymienić kościół pw. Matki Bożej, którego fundamenty pochodzą z 1335 roku. Został zniszczony w 1428 roku i później odbudowany w 1575 roku. Ostatnie prace przeprowadzono w latach 1881-89. W kościele znajdują się płyty nagrobne rodu von Czirnów.

Prawdopodobnie w 1447 roku, tzn. niedługo po zdobyciu Przeworna przez von Czirnów, w południowo-wschodniej części wsi zbudowano zamek, nazywany do dnia dzisiejszego zamkiem Czirnów. Wielokrotnie ulegał zniszczeniu, a kolejne przebudowy pozbawiły go wszelkich śladów dawnych stylów architektonicznych. Nad portalem głównym pozostał tylko herb dawnych właścicieli i data 1543.

Z historycznego punktu widzenia najcenniejsze jest najprawdopodobniej niedawno odkryte znalezisko archeologiczne na wzgórzu Gromnik nad Przewornem, gdzie nadal prowadzone są prace badawcze.

Borek Strzeleński, wnętrze kościoła pw. św. Antoniego i Wawrzyńca

Borek Strzeleński

Udokumentowany po raz pierwszy w 1155 roku. W 1234 roku książę Henryk Brodaty przekazał Borek, wraz ze wszystkimi dobrami z nimi związanymi, biskupowi z Lubusza (Leubus). Aż do 1945 roku jeszcze kilkakrotnie zmieniali się jego właściciele.

Na terenie wsi znajduje się kościół pw. Antoniego i Wawrzyńca wzmiankowany już od drugiej połowy XIII wieku, początkowo zbudowany w stylu gotyckim. W 1579 roku został przebudowany w stylu renesansowym, a w pierwszej połowie XVIII nadano mu cechy barokowe. Do dnia dzisiejszego zachowały się dwa gotyckie portale z piaskowca, renesansowy i barokowy. Znajdują się tu również okute drzwi z 1519 roku. Sufit z polichromią

Portal gotycki z okutymi drzwiami z 1519 roku

pochodzi z przełomu XVII i XVIII wieku. W murze kościoła zachowało się siedem płyt nagrobnych z piaskowca i jedna marmurowa, od renesansowych po klasycystyczne.

Kondratowice

Pierwsza pisemna wzmianka o miejscowości pochodzi z 1411 roku i mówi o Cunratowicz, ale archeolodzy potwierdzają istnienie osady już w czasach kultury łużyckiej, z pewnymi cechami wpływów rzymskich. Uwagę turystów przykuwa pałac z 1891 roku, do którego prowadzi przez fosę trzyprzęsłowy kamienny most.

W sąsiedniej wsi Prusy polecamy zwiedzenie kościoła pw. św. Wawrzyńca z XIII wieku. Od jego początków zachował się portal gotycki oraz gotyckie podpiwniczenia. Później był kilkakrotnie przebudowywany, obecny kształt jest wynikiem przebudowy w XIX wieku. Ołtarz i organy przeniesiono tu z kaplicy dawnego renesansowego zamku, po którym pozostały obecnie tylko ruiny.

Pałac Kondratowice

Biały Kościół

Na południe od Strzelina wznosi się nad okolicą kościół pw. Najświętszej Maryi Panny. Jak mówi legenda, dawniej stała tu pogańska świątynia, która w okresie szerzenia chrześcijaństwa w czasach Mieszka I została przekształcona w kaplicę. Brak jednak dowodów dotyczących budowy kamiennego kościoła, prawdopodobnie było to na przełomie XII i XIII wieku.

Na początku maja 1945 roku kościół został zniszczony w wyniku wybuchu zgromadzonej w nim amunicji. W latach 1964-65 konserwatorzy zabytków zabezpieczyli pozostałości budowli przed dalszą degradacją, w latach 1984-94 kościół odbudowano, przy czym dawne pozostałości stanowią jego dużą część.

Biały Kościół

Powiat Wałbrzyski

Zamek Książ

Księżna Maria Teresa Oliwia Hochberg von Pless

ur. jako Mary-Theresa Olivia Cornwallis-West, nazywana Daisy (28 czerwca 1873 – 29 czerwca 1943) – angielska arystokratka związana z zamkiem w Pszczynie i zamkiem Książ. Pochodziła ze znanej rodziny Cornwallis-West. Szczęśliwe dzieciństwo spędziła w północnej Walii. Była spokrewnioną z dworem Edwarda VII i Jerzego V. W 1891 roku wyszła za mąż za Hansa Heinricha XV Hochberga, a po ślubie zamieszkała na zamku Książ. Miała duży wpływ na rozwój gospodarczy i społeczny regionu.

W czasie 1. wojny światowej pomagała rannym żołnierzom, nie zważając na ich narodowość czy stronę frontu, chociaż miała z tego powodu ogromne problemy z niemieckimi urzędami. Nigdy nie pogodziła się z objęciem władzy przez Hitlera i ideami nazizmu. W czasie 2. wojny światowej starała się na różne sposoby pomagać więźniom z obozu koncentracyjnego Gross-Rosen, po kryjomu dostarczała też żywności. Niestety, nie dożyła końca wojny. Zmarła dzień po swoich 70. urodzinach.

1993 roku, znajduje się przy dwóch wieżach z cegły, w szybach Julia i Sobotka – pierwszy pochodzi z 1867 roku, drugi z 1874. Zbudowano je ze stalowymi wieżami skonstruowanymi bezpośrednio na szybach. W ten sposób skonstruowane wieże kopalni wraz z wyposażeniem są wyjątkowym zabytkiem. Poniżej kopalni znajdują się zabudowania.

Grodno

Ze względu na brak dokumentów historycznych trudno określić datę powstania grodu. Prawdopodobnie już w XIII wieku należał do systemu zamków warownych, stworzonego przez Piastów świdnicko-jaworskiego Bolka I w celu ochrony swych ziem przed ekspansją państwa czeskiego. Obecne Grodno po raz pierwszy wzmiankowane jest w 1305 roku pod ówczesną nazwą Kinsburg. Z najstarszych czasów pochodzi górna część pałatium z wieżą, do której w czasach renesansu dobudowywano kolejne części. W czasie wojny trzydziestoletniej Grodno zostało w dużym stopniu zniszczone przez Szwedów i zamek zaczął stopniowo popadać w ruinę. W XIX wieku, w epoce romantyzmu i podziwu dla średniowiecza, przeprowadzono tu wiele zmian, dzięki czemu zamek coraz częściej wykorzystywano w turystyce. W jego murach obecnie mieści się muzeum oraz punkt Informacji Turystycznej.

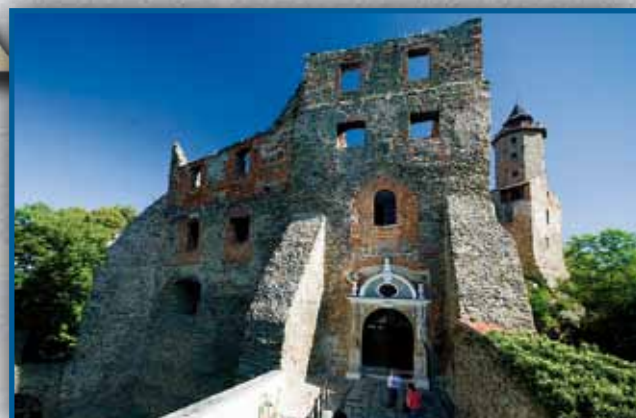
Książ

Na północ od Wałbrzycha, koło Świebodzic, pośrodku parku leży przepiękny i rozległy zamek, jeden z największych w Polsce, zbudowany w latach 1288-91 przez księcia śląskiego Bolka I jako element systemu obronnego księstwa świdnickiego. Zamek miał wielu właścicieli – między innymi Jerzego z Podiebrzad, Macieja Korwiną czy Władysława Jagiellończyka, którzy nieustannie go przebudowywali. W XVIII wieku przebudowano go w potężny i okazały barokowy zamek. Niezwykle wrażenie sprawiają np. tarasy z 27 fontannami. Księżna Daisy, wspominana we wprowadzającym medalioniku, mia-

Wałbrzych

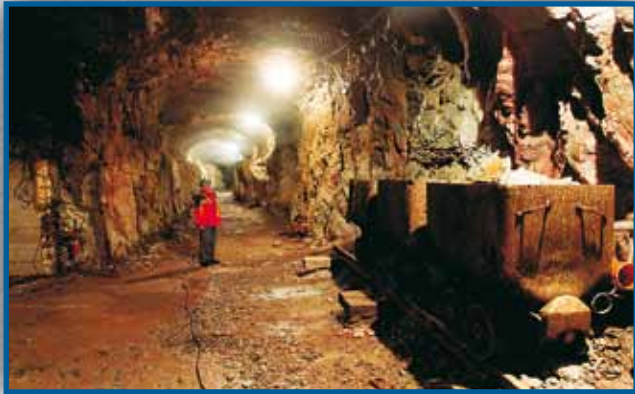
Historia miasta Wałbrzych (niem. Waldenburg, czes. dawniej Valmbřich) sięga prawdopodobnie połowy XII wieku. Książę Bolko II przyznał lokalnym mieszkańcom prawo do wydobywania rudy srebra już w 1366 roku. Pierwsza wzmianka nt. miasta jako takiego pochodzi z 1426 roku.

Wałbrzych posiada wiele cennych zabytków architektury. Kamienice na rynku, kościół pw. Matki Bożej Bolesnej z 1305 roku, kościół ewangelicki z lat 1785-88, klasycystyczny pałac Albertich z 1801 roku, dziś siedziba Muzeum Regionalnego ze stałą wystawą minerałów Dolnego Śląska oraz saksońskiej i lokalnej porcelany. Na terenie miasta znajduje się neogotycki kościół pw. Aniołów Stróżów, pałac Czetyrców z lat 1604-38, ogród botaniczny oraz wiele innych atrakcji. Likwidację kopalni położonej niemal w centrum miasta wykorzystano do rozpoczęcia w niej budowy Muzeum Przemysłu i Technologii. Muzeum, otwarte w marcu

Ruiny zamku Grodno

ła duży wpływ na jego przebudowę oraz zagospodarowanie parku. Warto wspomnieć, że do założenia parku sprowadziła ogrodnika z Holandii. W 1941 roku Książ skonfiskowały niemieckie urzędy. Zamek przekształcono w siedzibę niemieckiego sztabu. Cenne barokowe wnętrza uległy wówczas znacznemu zniszczeniu. Prowadzone roboty budowlane miały dostosować budynek na potrzeby armii niemieckiej. W otoczeniu zamku powstało w tym czasie wiele podziemnych korytarzy, których przeznaczenie nie jest dokładnie znane. W 1960 roku rozpoczęto prace restauratorskie i od 1974 roku zamek udostępniono do zwiedzania. Książ stanowi konglomerat wielu stylów architektonicznych, nazywany jest perłą Dolnego Śląska.

Podziemia kompleksu w Osówce

Olbrzym

Do zabytków historii zaliczymy tym razem również obiekty o charakterze wojskowym, związane z historią nie tak odległą. Jednym z największych na świecie systemów podziemnych obiektów wojskowych jest kompleks „Olbrzym” (Riese). Od 1943 roku dowództwo niemieckie budowało w podziemiach Gór Sowich rozległe podziemne kompleksy. System podziemnych korytarzy i pomieszczeń o dosłownie gigantycznych rozmiarach budowali jeńcy z obozu koncentracyjnego Gross Rosen. Bez odpowiedzi pozostaje pytanie, ilu z nich doczekało wyzwolenia. Budowy nie zakończono, a jej przeznaczenie nie zostało do dnia dzisiejszego wyjaśnione. Wiadomo, że obiekty miały najprawdopodobniej służyć do jakiejś tajnej produkcji lub badań. Historycy domniemują, że miały się tam znajdować schrony dla dowódców Trzeciej Rzeszy, fabryki do produkcji rakiet V2 oraz samolotów odrzutowych, a także laboratoria do badań nad bronią chemiczną i biologiczną. Niektóre źródła mówią nawet o badaniach jądrowych. Od 1995 roku udostępniony jest kompleks Rzeczka koło Walimii, a od 1998 roku również system Osówka w Głuszczy.

Podziemna część składa się z trzech podstawowych baz, które są połączone korytarzami o długości 1700 m. Powierzchnia podziemnej części wynosi 6,5 km², a kubatura 26 000 m³.

Włodarz

Najmłodszym z udostępnionych obiektów systemu Riese jest Włodarz. Dla turystów udostępniono go w maju 2004 roku.

System robi wrażenie swoimi rozmiarami. Pod ziemią znajdują się pomieszczenia o powierzchni ponad 10 000 m². Część podziemi została zalana do wysokości ok. 1,5 m, a więc dzisiaj część kompleksu zwiedza się na łódkach. Dowożą one zwiedzających aż do hali noszącej nazwę Jezioro Łabędzie. To pewnie jedno z największych pomieszczeń, liczące 60 m długości i po 10 m szerokości i wysokości.

Drewniany kościółek w Rybnicy Leśnej

Rybnica Leśna

Cennym zabytkiem jest drewniany kościół pw. św. Jadwigi w Rybnicy Leśnej, położonej na południe od Wałbrzycha. Świątynia z XVII wieku jest jedną z trzech takich kościółków w Sudetach Środkowych. Drewniany kościółek skrywa we wnętrzu cenne oryginalne malowidła na drewnie. Obok stoi dzwonnica zbudowana na murowanych fundamentach.

Sokołowsko

Mniejsze uzdrowisko klimatyczne (leczenie gruźlicy) w dolinie Gór Kamiennych. Pierwsze sanatorium założył tu w połowie XIX wieku lekarz H. Brehmer. Rozbudował je jego uczeń i asystent dr Alfred Sokołowski (1849 - 1924), profesor Uniwersytetu Warszawskiego, który prowadził tu na przełomie wieków badania nad chorobami płuc. Ku jego czci uzdrowisko otrzymało nazwę Sokołowsko, która funkcjonuje od 1945 roku. Ciekawe dla zwiedzających są nie tylko zabudowania uzdrowiska pochodzące z różnych okresów, wraz z parkami zdrojowymi, ale również klasycystyczne kamienice, kościół neoromański z 1930-34 roku oraz prawosławny kościółek pw. św. Archaniola Michała z 1901 roku.

Mieroszów

Miasto powstało w XIV wieku nad rzeką Ścinawką. Pierwsze wzmianki dotyczące klasztoru benedyktynów w Broumovie pochodzą z lat pięćdziesiątych XIII wieku. Na pierwszy rzut oka miasto zachwyca zabytkowym rynkiem z barokowymi i klasycystycznymi kamienicami. Na zboczu nad centrum wznosi się kościół pw. św. Michała Archaniola z początku XVII wieku, zbudowany w miejscu dawnego grodu, zniszczonego w czasie wojen husyckich w 1427 roku. Został przebudowany w stylu barokowym w latach 1714-16.

Jedlina Zdrój

Niewielkie uzdrowisko wzmiankowane już w XIII wieku, chociaż działalność uzdrowiskowa rozpoczęła się dopiero w XVIII wieku, gdy odkryto źródła wód mineralnych. Z tego okresu pochodzi również pierwszy dom zdrojowy z pijalnią oraz mały ogród botaniczny. Malowniczość uzdrowiska uzupełniają zabudowania z początku XX wieku. Atrakcją turystyczną jest zabytkowa linia kolejowa z historycznym taborem. Co roku latem odbywa się tu Festiwal Teatrów Ulicznych.

Jedlina Zdrój, Dom Zdrojowy

www.euro-glacensis.cz

Wydął: Euroregion Pomezi Čech, Moravy a Kladská - Euroregion Glacensis
Rychnov nad Kněžnou, Czechy
we współpracy ze Stowarzyszeniem Gmin Polskich Euroregionu Glacensis Kłodzko, Polska

Teksty: PaedDr. Josef Lukášek

Recenzja: Prof. PhDr. František Musil CsC.

Tłumaczenie: Ing. Karína Kurková, Korekta językowa: Jolanta Domaradzka

Zdjęcia: Lubomír Imlauf (90), Tomasz Gmerek (24)

Opracowanie graficzne i mapa Miloš Kaválek

Kompleksowe przygotowanie do druku: Reklamní studio Kazi

Druk: Integraf s.r.o., Náchod

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO
PRZEKRACZAMY GRANICE

Niniejszy projekt został współfinansowany ze środków EFRR za pośrednictwem Euroregionu Glacensis.